

Dr hab. Inż. Arch. Przemysław Biskupski

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej

Poznań dnia 03. 09. 2017

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. Arch. Anny Piętochy pt.:

„Wybrane problemy urbanistyczne Warszawy po 1989 roku. Nawiązanie do urbanistyki Belgradu od 1986 roku.”

Promotorem pracy jest prof. Dr hab. Inż. Arch. Krystyna Guranowska-Gruszecka

Promotorem pomocniczym jest dr inż. Arch. Agnieszka Wośko- Czeranowska

Recenzja wykonana na zlecenie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej reprezentowanym przez Prodziekana ds. Nauki Wydziału Architektury PW dr hab. Inż. Arch. Krystynę Smolarek, prof. PW.

Zawartość

Rozprawa doktorska Pani Anny Piętochy zawarta jest na 299 stronach jednego tomu. Oprócz tekstu autorka w pracy posiłkuje się licznymi ilustracjami (315 sztuk) w skład których wchodzi: zdjęcia, różnego typu plany, mapy, diagramy, schematy, oraz wizualizacje. Ilustracje te są autorstwa doktorantki bądź też pozyskane zostały z innych źródeł. Wszystkie one są dokładnie opisane i wyszczególnione. Doktorat składa się z trzynastu części, w tym z dziewięciu rozdziałów samej pracy badawczej oraz czterech elementów uzupełniających ujętych w tytule: Wykaz skrótów i skrótowców, Bibliografia, Ikonografia, oraz Załączniki.

W rozdziale pierwszym będącym wprowadzeniem Pani Anna Piętocha uzasadnia podejmowany temat i określa jego zasadniczy cel. Jest nim ukazanie kierunków przemian które dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach w dwóch miastach w Warszawie i Belgradzie od momentu zmian ustrojowych dokonanych w 1989 roku w Polsce i w 1986 roku w Serbii, do chwili obecnej.

Podstawową metodą badawczą przyjętą w dysertacji jest analiza porównawcza wybranych przez autorkę przestrzeni Warszawy i Belgradu. Rozdział kończy postawiona teza mówiąca o procesie odbudowy Warszawy po zniszczeniach wojennych, który zdaniem autorki trwa do dnia dzisiejszego. Formą uzupełnienia tezy są postawione trzy zasadnicze pytania o charakterze ogólnym związanym bezpośrednio z problematyką kształtowania współczesnej przestrzeni Warszawy.

W rozdziale drugim omówione zostały niektóre definicje oraz główne idee dotyczące kształtowania przestrzeni miejskiej. Opisane zostały zjawiska, kierunki oraz ich twórcy. Wymienieni tu polscy i zagraniczni autorzy tacy jak między innymi Wł. Czarnecki, K. Lynch, K. Wejchert, J. Bogdanowski, W. Kosiński, Z. Novak, A. Bohm, P. Lorens, A. Majewska, B. Bańkowska, Z. K. Zuziak, K. Guranowska-Gruszecka, S. Gzell a także twórcy Nowego Urbanizmu A. Duany i E. Plater-Zyberk wyraźnie wybrani zostali przez autorkę pod kątem zjawisk które pojawiły się w ostatnich trzech dekadach zarówno w Warszawie jak i w Belgradzie. Dokonany wybór pokazuje również sposób widzenia Pani Anny Piętochy i co jest dla Niej istotne w kształtowaniu przestrzeni.

W rozdziale trzecim autorka opisuje rozwój Warszawy od początku dwudziestego wieku. Ukazuje ideogramy samego miasta oraz tych które zadecydowały o obecnym jego kształcie przestrzennym. Autorka wyróżnia tu trzy charakterystyczne okresy: międzywojenny z Corbusierowską ideą Warszawy funkcjonalnej, okres wojny jako totalnej destrukcji, z ideą zrównania miasta z ziemią i postawienia w jego miejsce zupełnie czegoś innego, oraz okres powojenny w którym powstała myśl Warszawy przeskalowanej mającej być jedynie scenografią dla państwa totalitarnego.

Rozdział czwarty i piąty jest kontynuacją opisu procesu rozwoju Warszawy. Tutaj doktorantka dokonuje wyróżnienia wyboru tych elementów przestrzeni miejskiej które Jej zdaniem stanowią o tożsamości. Przy czym nie skupia się jedynie na elementach urbanistycznych wyróżniając obok placów, założeń osiowych, ulic, charakterystycznych elementów przyrody, również zespoły mieszkalne i pojedyncze budynki użyteczności publicznej. Dokładna charakterystyka tych wyjątkowych elementów przestrzeni miasta powiązana z opisem ich powstania, dokonywanych na przestrzeni lat przekształceń, oraz współczesnych problemów związanych z ich zachowaniem, daje pełen obraz żywej tkanki miejskiej gdzie ścierały i ścierają się nadal różne wizje kreacji miasta. Kolejny szósty rozdział poświęcony jest problematyce nieco wcześniejszych i współcześnie powstających osiedli oraz zespołów

mieszkalnych w Warszawie ukazując pozytywne i negatywne zjawiska towarzyszące ich powstawaniu.

Rozdział siódmy poświęcony został procesowi rozwoju drugiego z badanych miast Belgradu. Poprzez opis oraz liczne mapy w sposób obrazowy autorka przedstawia kolejne etapy rozwoju tego miasta i jego historię. Z nich wyłania się obraz struktury miejskiej tworzonej na zasadzie wartości dodanej w którym każdy kolejny element jego kształt i układ kompozycyjny powstawał według obowiązujących w danym czasie kanonów kształtowania przestrzeni miejskiej jako osobna jednostka. Doktorantka w podsumowaniu rozdziału stwierdza że obecnie cyt.: „Belgrad składa się z trzech części o zupełnie odmiennym charakterze”. Nawet powojenna rozbudowa miasta tworzona według idei Corbusierowskiej która w założeniach zakładała niszczenie zastanych struktur miejskich stworzonych do końca XIX wieku, tutaj znalazła swoje odrębne miejsce po drugiej stronie rzeki Sawy na zupełnie wtedy niezabudowanym obszarze. W opisie poszczególnych części miasta autorka wyodrębnia te charakterystyczne elementy urbanistyczne i architektoniczne które obecnie w świadomości mieszkańców Belgradu posiadają rangę tożsamości.

W rozdziale ósmym zostają porównane oba miasta poprzez zestawienie wybranych i charakterystycznych elementów przestrzeni takich jak: Naturalne uwarunkowania, symbole, charakterystyczne reprezentacyjne parki, główne reprezentacyjne ulice, główne place i miejsca turystyczne, reprezentacyjne socjalistyczne dzielnice oraz główne dominanty. Ciekawym zestawieniem jest porównanie myśli projektowych i głównych problemów urbanistycznych Warszawy i Belgradu ujęte w czterech tytułach: projekty typu waterfront, zabudowa na obszarach typu brownfield, dogęszczanie tkanki oraz główne przeprawy mostowe.

Rozdział dziewiąty stanowi podsumowanie zawartych w pracy badań. Wyróżnionych zostało tu 16 obszarów problemowych które zdaniem autorki w sposób istotny wpływają na odbiór przestrzeni Warszawy i jej jakość. Następnie omówiona została teza główna postawiona na początku pracy wraz z trzema pytaniami badawczymi. Elementy te kończą pracę.

Uwagi recenzenta

Ze względu na zawartość rozprawy należy rozgraniczyć uwagi związane z redakcją pracy oraz uwagi merytoryczne.

Uwagi redakcyjne

Układ pracy jako całości jest poprawny, czytelny i logiczny. Poszczególne rozdziały są klarownym ciągiem informacji tworzących przejrzystą całość. Każdy rozdział kończy się podsumowaniem. Język jest czytelny pozbawiony niepotrzebnych zawłości (nadużywanych neologizmów, wyrazów pochodzenia obcego czy zbyt długich zdań). Przypisy, odsyłacze, podpisy pod ilustracjami również użyte poprawnie. Ilustracje w postaci zdjęć, map czy wizualizacji w zdecydowanej większości czytelne i usytuowane w taki sposób że stanowią istotne uzupełnienie tekstu znajdującego się na danej stronie. Forma podania co prawda nie należy do wybitnych dzieł edytorskich ale też nie wzbudza negatywnych odczuć. Jednak ogólna pozytywna ocena związana z całością przedstawionego materiału jest obniżona przez pojawiające się w wielu miejscach błędy typu: połączony litery, przekreślone słowa, źle napisane nazwiska (jest Zbyberk a powinno być Zyberk), a nawet na stronach 198-201 pomieszany tekst. Przy tego typu pracy taka rzecz nie powinna mieć miejsca. Widoczny jest tu niepotrzebny pośpiech i brak dokładnego i ostatecznego sprawdzenia treści pracy. Jednak przedstawione walory dysertacji znacznie przewyższają zauważone uchybienia dlatego pomimo tych niedociągnięć pod względem redakcyjnym całość pracy należy odczytać pozytywnie.

Uwagi merytoryczne

Od przemian dokonanych pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku do chwili obecnej problemy związane z przyjętym neoliberalnym i postmodernistycznym wariantem tworzenia i przekształcania tkanki miejskiej nie tylko nie zanikły a wręcz przeciwnie są dzisiaj coraz bardziej nabrzmiałym problemem widocznym w wielu miastach w Polsce. Owsiakowe „Róbta co chceta” jako zasada kreacji przestrzeni, gdzie liczy się tylko tu i teraz, szybki i natychmiastowy zysk, a kompletny brak jakiegokolwiek wizji przyszłości miasta i brak świadomości znaczenia wartości istniejących zasobów kulturowych w strukturach miejskich jest stałym „wzorcem zachowań” większości lokalnych władz samorządowych w naszym kraju. Przynosi to niestety miastom bardzo poważne problemy widoczne nie tylko w obniżeniu jakości samego otoczenia, ale również wywołując problemy społeczne, ekonomiczne, gospodarcze i kulturowe. Problematyka polityki przestrzennej Warszawy związanej kształtowaniem nowych i istniejących struktur miejskich jak w soczewce ukazuje problemy dotyczące całego kraju. Podjęty więc przez doktorantkę temat jest słuszny i jakże aktualny.

W przedstawionej dysertacji doktorantka zajęła się analizą wybranych obszarów Warszawy mający na celu ukazanie problemów związanych z kształtowaniem przestrzeni miejskiej od 1989 roku do chwili obecnej. Jako element

porównawczy w badaniach Pani Anna Piętocha wzięła miasto Belgrad i przeanalizowała podobne przestrzenie jak w Warszawie. Na uwagę zasługuje tu niezwykle bogaty zakres materiału badawczego zgromadzony przez doktorantkę. Liczne mapy, plany, zdjęcia, projekty Warszawy i Belgradu z pewnością są efektem wieloletniej kwerendy i stanowią bazę wyjściową do wielu innych badań. Dlatego pod tym względem pracę należy ocenić pozytywnie. Jedyną niedoskonałością jest tu brak podobnego ujęcia procesu rozwoju Warszawy jaki doktorantka pokazała omawiając Belgrad. W opisie Belgradu wyraźnie widoczne są kolejne etapy przez zestawienie map z następujących po sobie okresów historii. W przypadku Warszawy tego nie ma, a opis słowny jest nieprecyzyjny i mało przekonujący. Szczególnie dotyczy to całego okresu XIX wieku. W rozdziale drugim autorka wymienia główne zjawiska co stanowi intelektualną bazę wyjściową do oceny badanych przestrzeni. Przy czym wymieniając również twórców oraz ich idee zdradza nam jednocześnie system wartości którym posługuje się w analizach gdzie kontekst i miejsce znajdują tu pierwszoplanowe miejsce. Jest to myślenie jak najbardziej aktualnie zwróciwszy na bardzo popularny dzisiaj sofistyczny a więc relatywistyczny sposób widzenia, rozumienia i kreowania otoczenia, jak nazwał to Josse Pallasmaa w książce pod tytułem „Myśląca dłoń” widzeniem i rozumieniem komputerowym.

Przyjęta analiza porównawcza jako podstawowy sposób badawczy w omawianej pracy pozwoliła autorce w sposób przekonujący ukazać rozwój i problematykę kształtowania urbanistycznego Warszawy i Belgradu ostatnich lat, trafnie określić istotne elementy przestrzeni obu miast o znaczeniu tożsamościowym, określić główne niebezpieczeństwa płynące z przyjętego wariantu rozwoju i udowodnić postawioną na początku dysertacji tezę mówiącą o procesie odbudowy Warszawy który trwa do dnia dzisiejszego. Umożliwiło też odpowiedzieć na trzy zasadnicze pytania uzupełniające oraz wysnuć wnioski ujęte w ogólnym podsumowaniu. Dlatego należy uznać że niniejsza dysertacja została przeprowadzona poprawnie. Jednakże pomimo pozytywnych aspektów pracy niedosyt budzi nie tyle zakres wniosków bo jest on w miarę wystarczający i czytelny ale ich dogłębność. Większość konkluzji o których autorka pisze znajduje się w wielu opracowaniach czy to książkowych czy też w artykułach które w bibliografii niniejszej pracy zostały przez doktorantkę wymienione i dlatego wnioski te w większości nie wnoszą istotnego novum do dyskusji o przestrzeni Warszawy. Dotyczą one przede wszystkim skutków powstałych w wyniku przyjętych decyzji a brakuje w nich spostrzeżeń o charakterze głębszym o przyczynach takich działań oraz o społecznych następstwach. Urban Sprawl to nie jest jedyne zjawisko będące konsekwencją przyjętego kierunku działań. W

relacji do prezentowanych materiałów wyjściowych niezwykle bogatych można było chociażby rozwinąć problematykę neoliberalizmu uzyskując coś więcej niż tylko standardowe konkluzje. Spostrzeżenia te potwierdza brak niektórych sztandarowych pozycji w bibliografii chociażby takich jak: Jane Jacobs „Śmierć i życie wielkich miast Ameryki”, Charles Montgomery „Miasto szczęśliwe”, Wade Graham „Miasta wyśnione”, czy wreszcie pozycja Endiego Merrifilda „Nowa kwestia miejska”. Brak jest również w ostatecznych wnioskach częstszych odniesień do Belgradu jako materiału porównawczego co znacząco podniosłoby poziom pracy. Jednakże mimo tych uwag praca wnosi istotne wartości poznawcze dlatego i w tym przypadku należy uznać ją za pozytywną.

Wnioski końcowe

Pani Anna Piętocha w swojej pracy porusza istotne problemy związane z kształtowaniem przestrzeni miejskiej Warszawy które dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach. Poprawnie wyodrębnia z całej złożoności struktury miejskiej te elementy które stanowią o jej walorach i o tożsamości. Pracę tę należy odbierać jako kolejne przypominanie i zarazem wołanie o „miasto szczęśliwe” i o „miasto dla ludzi”.

Po usunięciu usterek w tekście oraz dokonaniu wymienionych uzupełnień merytorycznych praca powinna być opublikowana. Uwagi krytyczne wniesione przez recenzenta nie wpływają na ogólnie pozytywną opinię na temat pracy doktorskiej Pani Anny Piętochy. Wnoszę więc o dopuszczenie do publicznej obrony przed Radą Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej.

Dr hab. Inż. Arch. Przemysław Biskupski

